सन २०२० चा महाराष्ट्र अधधधनयम क्रमाांक ३.

(मा. राज्यपालाांची सांमती धमळाल्यानांतर "महाराष्ट्र शासन राजपत्रात " धदनाांक ९ माचच २०२० रोजी प्रथम प्रधसद्ध केलेला अधधधनयम.)

महाराष्ट्र राज्यातील सर्च शाळाांमध्ये मराठी भाषेचे अध्यापन र् अध्ययन सक्तीचे करण्यासाठी आधण तत्सांबांधधत ककर्ा तदानुषांधगक बाबींसाठी तरतूद करण्याकधरता अधधधनयम.

ज्याअथी, महाराष्ट्र राज्यातील सर्च शाळाांमध्ये मराठीचे अध्यापन र् अध्ययन सक्तीचे करण्यासाठी आधण तत्सांबांधधत ककर्ा तदानुषांधगक बाबींसाठी तरतूद करणे इष्ट आहे; त्याअथी, भारतीय गणराज्याच्या एकाहत्तराव्या र्षी, याद्वारे, पुढील अधधधनयम करण्यात येत आहे :-

सांधिप्त नार्, १. (१) या अधधधनयमास, महाराष्ट्र शाळाांमध्ये मराठी भाषेचे सक्तीचे अध्यापन र् प्रयुक्ती र् अध्ययन अधधधनयम, २०२०, असे म्हणार्े.

प्रारांभ. (२) तो, राज्यात स्थधत असलेल्या प्रत्येक शाळेस आधण अशा शाळेत नार्नोंदणी केलेल्या प्रत्येक धर्द्यार्थ्याला लागू असेल.

(३) तो, राज्य शासन, राजपत्रातील अधधसूचनेद्वारे, धनयत करील अशा तारखेस अांमलात येईल.

व्याख्या. २. या अधधधनयमात, सांदभानुसार दुसरा अथच आर्श्यक नसेल तर, -

(क) “अधपलीय प्राधधकारी” याचा अथच, कलम ७ अन्र्ये शासनाने धनयुक्त केलेला अधपलीय प्राधधकारी, असा आहे;

(ख) “सिम प्राधधकारी” याचा अथच, कलम ६ च्या पोट-कलम (१) अन्र्ये शासनाने धनयुक्त केलेला सिम प्राधधकारी, असा आहे ;

(ग) “शासन” याचा अथच, महाराष्ट्र राज्य शासन, असा आहे ;

(घ) “अधधसूचना” याचा अथच, महाराष्ट्र शासन राजपत्रामध्ये प्रधसद्ध केलेली अधधसूचना, असा आहे आधण “अधधसूधचत” या शब्दाचा अन्र्याथच त्यानुसार लार्ण्यात येईल ;

(ङ) “धर्धहत” याचा अथच, शासनाने केलेल्या धनयमाांद्वारे धर्धहत केलेला, असा आहे;

(च) “अनुसूची” याचा अथच, या अधधधनयमास जोडलेली अनुसूची, असा आहे ;

(छ) “"शाळा" याचा अथच, -

(एक) राज्य शासनाद्वारे ककर्ा थथाधनक सांथथाांद्वारे चालधर्लेल्या- अनुदाधनत ककर्ा धर्ना- अनुदाधनत अथर्ा कायमथर्रुपी धर्नाअनुदाधनत ;

(दोन) भारताच्या सांधर्धानाच्या अनुच्छेद ३० च्या खांड (१) अन्र्ये अल्पसांख्याक र्गाने थथापन केलेल्या र् प्रशासन केलेल्या अल्पसांख्याक शाळेसह कोणत्याही खाजगी शैिधणक सांथथेने थथापन केलेली, प्रशासन केलेली ककर्ा चालधर्लेली, मग धतला राज्याकडून अनुदान धमळत असो ककर्ा नसो;

(तीन) कोणत्याही आांग्ल-भारतीय शाळेची ककर्ा पौर्ात्य (ओधरएांटल) शाळेची अथर्ा केंद्रीय माध्यधमक धशिण मांडळाशी (सीबीएसई), भारतीय शाळा प्रमाणपत्र परीिा पधरषदेशी (सीआयएससीई), आांतरराष्ट्रीय धर्द्यापीठ पदर्ीशी (बॅकलोधरएट) (आय बी), केंधिज मांडळाशी, आांतरराष्ट्रीय माध्यधमक धशिण सर्चसाधारण प्रमाणपत्राशी (आयजीसीएसई), राष्ट्रीय मुक्त धशिण सांथथेशी (एनआयओएस), महाराष्ट्र आांतरराष्ट्रीय धशिण मांडळाशी (एमआयईबी) ककर्ा इतर कोणत्याही शासकीय ककर्ा खाजगी धशिण मांडळाशी सांलग्न असलेली ;

(चार) याबाबत शासनाद्वारे अधधसूधचत करण्यात येईल अशी; ककर्ा

(पाच) महाराष्ट्र थर्याांअथचसहास्ययत शाळा (थथापना र् धर्धनयमन) अधधधनयम, २०१२

(२०१३ चा महा. १) यान्‍वये शासनाने मान्यता धदलेली, कोणतीही प्राथधमक, उच्च प्राथधमक ककर्‍ा माध्यधमक शाळा, असा आहे.

थपष्टीकरण :- या खांडाच्या प्रयोजनाथच,-

(एक) प्राथधमक शाळेत इयत्ता पधहली ते पाचर्‍ीचा समार्‍ेश असेल ;

(दोन) उच्च प्राथधमक ककर्‍ा माध्यधमक शाळेत, इयत्ता पधहली ते आठर्‍ीचा ककर्‍ा इयत्ता सहार्‍ी ते आठर्‍ीचा समार्‍ेश असेल;

(तीन) माध्यधमक शाळेत इयत्ता पधहली ते दहार्‍ीचा, सहार्‍ी ते दहार्‍ीचा ककर्‍ा इयत्ता नर्‍ी ते दहार्‍ीचा समार्‍ेश असेल;

(ज) "कलम" याचा अथच, या अधधधनयमाचे कलम, असा आहे ;

(झ) "राज्य" याचा अथच, महाराष्ट्र राज्य, असा आहे.

मराठी एक सक्तीचा असणे.

३. (१) मराठी भाषा हा, अनुसूचीमध्ये धर्धनर्ददष्ट केल्याप्रमाणे, शैधिणक र्षच २०२०-२१ पासून प्रारांभ करून टप्प्याटप्प्याने, राज्यातील सर्च शाळाांमध्ये इयत्ता पधहली ते धर्षय दहार्‍ीपयंत एक सक्तीचा धर्षय म्हणून धशकर्ण्यात येईल.

(२) मराठी भाषा हा धर्षय, शैधिणक र्षच २०२०- २०२१ पासून इयत्ता पधहली र्‍ सहार्‍ी मध्ये सुरू करण्यात येईल आधण अनुसूचीमध्ये धर्धनर्ददष्ट केल्याप्रमाणे, चढत्याक्रमाने पुढील र्गांसाठी लागू करण्यात येईल.

(३) मराठी भाषा धर्षयामधील धर्द्यार्थ्यांचे मूल्यधनधारण, सर्च शाळाांमध्ये करण्यात येईल.

(४) राज्यातील शाळाांमध्ये, मराठी बोलण्यार्र, एकतर प्रत्यिपणे ककर्‍ा अप्रत्यिपणे कोणतेही धनबंध लादण्यात येणार नाहीत.

(५) मराठी भाषा बोलण्यार्र धनबंध लादणारा, कोणताही फलक ककर्‍ा सूचना शाळाांमध्ये प्रदर्दशत करण्यात येणार नाही ककर्‍ा अधभयान चालधर्ण्यात येणार नाही.

ना- हरकत प्रमाणपत्र शतच.

४. (१) जेव्हा शाळेस, शासनाकडून मान्यतेची ककर्‍ा ना-हरकत प्रमाणपत्राची अथर्‍ा दोन्हींची आर्श्यकता असते तेव्हा, या अधधधनयमाच्या तरतुदींनुसार, मराठी भाषा देण्याची धर्षयातील धर्द्यार्थ्यांचे सक्तीचे अध्यापन र्‍ मूल्यधनधारण ही, अशी मान्यता ककर्‍ा असे प्रमाणपत्र देण्याची एक शतच असेल.

(२) जी शाळा, या अधधधनयमाच्या प्रारांभाच्या तारखेस आधीच अस्थतत्र्‍ात आहे आधण जी, एक सक्तीचा धर्षय म्हणून मराठी धशकधर्त नाही, अशा शाळेची मान्यता ककर्‍ा ना-हरकत प्रमाणपत्र रद्द करण्यात येईल आधण अशी शाळा ज्याच्याशी सांलग्न आहे त्या सांबांधधत मांडळाांना ककर्‍ा प्राधधकरणाांना तशा अथाची सूचनादेखील पाठधर्ण्यात येईल.

राज्य शासनाचा अभ्यासक्रम.

५. प्रत्येक शाळा, या अधधधनयमाच्या प्रयोजनाथच, शासनाने धर्धनर्ददष्ट केलेल्या अभ्यासक्रमाचे अनुसरण करील.

सिम प्राधधकारी.

६. (१) शासनास, या अधधधनयमाच्या र्‍ त्यान्‍वये केलेल्या धनयमाांच्या तरतुदी अांमलात आणण्याच्या प्रयोजनाांसाठी, धजल्हा धशिण अधधकाऱ्याच्या दजापेिा कमी दजा नसलेल्या, शालेय धशिण धर्भागाच्या अधधकाऱ्याची, राजपत्रातील अधधसूचनेद्वारे, सिम प्राधधकारी म्हणून धनयुक्ती करता येईल. र्‍ेगर्‍ेगळ्या िेत्राांसाठी र्‍ेगर्‍ेगळ्या

सिम

प्राधधकाऱ्याांची धनयुक्ती करता येईल.

(२) सिम प्राधधकारी, धर्धहत करण्यात येतील अशा अधधकाराांचा र्‍ापर करील र्‍ अशी कतचव्ये पार पाडील.

अधपलीय प्राधधकारी. याच्या ७. शासनास, सिम प्राधधकाऱ्याच्या कोणत्याही आदेशाधर्रुद्धच्या ककर्ा धनणचयाधर्रुद्धच्या अधपलार्र धनणचय देण्याच्या प्रयोजनाथच, उप सांचालक (धशिण) दजापेिा कमी दजा नसलेल्या, शालेय धशिण धर्भागाच्या अधधकाऱ्याची, राजपत्रातील अधधसूचनेद्वारे, अधपलीय प्राधधकारी म्हणून धनयुक्ती करता येईल.

अपील. ८. (१) कलम १२ च्या पोट-कलम (१) अन्र्ये लादलेल्या शाथतीसह सिम प्राधधकाऱ्याच्या कोणत्याही आदेशामुळे ककर्ा धनणचयामुळे व्यधथत झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीस, सिम प्राधधकाऱ्याचा आदेश ककर्ा धनणचय प्राप्त झाल्याच्या धदनाांकापासून तीस धदर्साांच्या कालार्धीत, अधपलीय प्राधधकाऱ्याकडे अपील दाखल करता येईल :

परांतु, अधपलीय प्राधधकाऱ्यास, उक्त कालार्धीच्या आत अपील दाखल न करण्यासाठी अपीलकाराकडे पुरेसे कारण होते याबद्दल त्याची खात्री पटली असेल तर, तीस धदर्साांच्या उक्त कालार्धीच्या समाप्तीनांतर दाखल केलेले असे कोणतेही अपील, दाखल करून घेता येईल.

(२) अधपलीय प्राधधकारी, अपील धनकालात काढण्यापूर्ी, अपीलकारास, म्हणणे माांडण्याची र्ाजर्ी सांधी देईल.

(३) अधपलार्रील अधपलीय प्राधधकाऱ्याचा धनणचय अांधतम असेल.

धनदेश देण्याचा शासनाचा अधधकार. धर्धहत ९. (१) (क) शासनास, लोकधहताथच, आदेशाद्वारे, सिम प्राधधकाऱ्यास, आदेशामध्ये धर्धनर्ददष्ट केलेल्या कोणत्याही प्रकरणी, या अधधधनयमान्र्ये चौकशी करण्याचा ककर्ा यथोधचत कायचर्ाही हाती घेण्याचा धनदेश देता येईल, आधण सिम प्राधधकारी, त्याने केलेल्या चौकशीचा ककर्ा, यथास्थथधत, हाती घेतलेल्या कायचर्ाहीचा धनणचय, करण्यात येईल अशा कालार्धीत शासनास कळर्ील.

(ख) खांड (क) अन्र्ये सिम प्राधधकाऱ्याकडून अहर्ाल प्राप्त झाल्यार्र, शासन, त्यास योग्य र्ाटतील असे धनदेश देईल आधण असे धनदेश, अांधतम र् बांधनकारक असतील.

(२) शासनास, या अधधधनयमाच्या सर्च ककर्ा त्यापैकी कोणत्याही तरतुदींचे ककर्ा त्यान्र्ये केलेल्या कोणत्याही धनयमाचे, अधधसूचनेचे ककर्ा धदलेल्या आदेशाचे पालन करण्यासाठी आर्श्यक असल्याचे त्यास धदसून येतील असे धनदेश, अशा इतर प्राधधकाऱ्यास देता येतील आधण असा प्राधधकारी, अशा प्रत्येक धनदेशाचे अनुपालन करील.

अधधकाधरतेस रोध. १०. या अधधधनयमाच्या तरतुदींन्र्ये धदलेल्या कोणत्याही आदेशास ककर्ा हाती घेतलेल्या कोणत्याही कायचर्ाहीस, कोणत्याही न्यायालयात, कोणत्याही दाव्यात ककर्ा अजात, आव्हान देता येणार नाही आधण या अधधधनयमाद्वारे ककर्ा त्याअन्र्ये प्रदान केलेल्या कोणत्याही अधधकारा अनुसार केलेल्या कोणत्याही कारर्ाईच्या बाबतीत, कोणत्याही न्यायालयाद्वारे कोणताही मनाईहुकूम देण्यात येणार नाही.

सूट देणे. ११. (१) शासनास, राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या सर्चसाधारण ककर्ा धर्शेष आदेशाद्वारे, आधण अशा आदेशात धर्धनर्ददष्ट करार्याच्या, त्यास योग्य र्ाटतील अशा शतीस अधीन

राहून, या अधधधनयमाच्या सर्च ककर्ा त्याांपैकी कोणत्याही तरतुदींमधून, कोणत्याही धर्द्यार्थ्यास ककर्ा धर्द्यार्थ्यांच्या कोणत्याही र्गास, एकतर अांशतः ककर्ा सांपूणचतः देता येईल.

सूट

(२) पोट-कलम (१) खालील अधधकाराचा, राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे शासनाने धर्शेषरीत्या अधधकार प्रदान केलेल्या, उप सांचालक, शालेय धशिण याच्या दजापेिा कमी दजा नसलेल्या, शासनाच्या अशा अधधकाऱ्याकडूनदेखील र्ापर करता येईल.

अधधधनयमा-तरतुदींचे उल्लांघन

१२. (१) या अधधधनयमाच्या तरतुदींचे, त्यान्र्ये केलेल्या धनयमाांचे ककर्ा काढलेल्या च्या आदेशाांचे उल्लांघन करणाऱ्या शाळेच्या कामकाजाचे व्यर्स्थापन करण्यासाठी जबाबदार असलेला व्यर्स्थापकीय सांचालक ककर्ा इतर कोणतीही व्यक्ती, एक लाख केल्याबद्दल रुपयाांपयंतच्या शास्तीस पात्र असेल.

शास्ती.

(२) सिम प्राधधकारी, पोट-कलम (१) खालील शास्ती लादण्याकधरता सिम असेल:

परांतु, सिम प्राधधकारी, या पोट-कलमान्र्ये कोणताही आदेश सांमत करण्यापूर्ी, त्या व्यक्तीला, म्हणणे माांडण्याची र्ाजर्ी सांधी देईल.

(३) धशिण सांचालकाच्या दजापेिा कमी दजा नसलेल्या अधधकाऱ्यास, धर्धहत करण्यात येईल अशा रीतीने, अशी शास्ती र्सूल करता येईल.

अनुसूचीमध्ये सुधारणा करण्याचा अधधकार.

१३. (१) शासनास, जर तसे करणे इष्ट ककर्ा आर्श्यक आहे असे त्याचे मत असेल तर, राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या अधधसूचनेद्वारे, अनुसूचीत जादा भर घालता येईल ककर्ा फेरबदल करता येईल ककर्ा सुधारणा करता येईल आधण त्यानांतर, त्यानुसार अनुसूचीत सुधारणा केली असल्याचे समजण्यात येईल.

(२) पोट-कलम (१) अन्र्ये काढलेली अशी कोणतीही अधधसूचना, ती काढण्यात आल्यानांतर, शक्य धततक्या लर्कर, राज्य धर्धानमांडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर ठेर्ण्यात येईल.

अधधभार्ी पधरणाम.

१४. या अधधधनयमाच्या तरतुदी, त्या त्या र्ेळी अांमलात असलेल्या इतर कोणत्याही कायद्यामध्ये अथर्ा त्यान्र्ये केलेल्या धनयमाांमध्ये ककर्ा काढलेल्या आदेशाांमध्ये त्याच्याशी धर्सांगत असलेली कोणतीही गोष्ट अांतभूचत असली तरी, पधरणामक असतील.

सद्भार्पूर्चक केलेल्या कृत्याांस ककर्ा सांरिण.

१५. या अधधधनयमाअन्र्ये ककर्ा त्यान्र्ये केलेल्या धनयमाांन्र्ये ककर्ा काढलेल्या आदेशाांन्र्ये सद्भार्पूर्चक केलेल्या ककर्ा करण्याचे उद्देधशत असलेल्या कोणत्याही गोष्टीबद्दल, शासनाधर्रुद्ध, शासनाच्या कोणत्याही अधधकाऱ्याधर्रुद्ध प्राधधकाऱ्याधर्रुद्ध ककर्ा कोणत्याही व्यक्तीधर्रुद्ध कोणताही दार्ा, खटला ककर्ा अन्य कायदेशीर कायचर्ाही दाखल करणार नाही.

धनयम करण्याचा अधधकार.

१६. (१) राज्य शासनास, या अधधधनयमाची प्रयोजने पार पाडण्यासाठी राजपत्रातील अधधसूचनेद्वारे, आधण पूर्चप्रधसद्धीच्या शतीस अधीन राहून, धनयम करता येतील.

(२) या अधधधनयमान्र्ये केलेला प्रत्येक धनयम, तो केल्यानांतर, शक्य धततक्या लर्कर, राज्य धर्धानमांडळाचे अधधर्ेशन चालू असताना, एकाच अधधर्ेशनात ककर्ा

लागोपाठच्या दोन ककर्ा अधधक अधधर्ेशनात धमळून एकूण तीस धदसाांचा होईल इतक्या कालार्धीकधरता, राज्य धर्धानमांडळाच्या प्रत्येक सभागृहासमोर ठेर्ण्यात येईल, आधण ज्या अधधर्ेशनात तो अशा रीतीने ठेर्ण्यात आला असेल ते अधधर्ेशन ककर्ा त्याच्या लगतनांतरचे अधधर्ेशन समाप्त होण्यापूर्ी, जर त्या धनयमात कोणताही

फेरबदल करण्याबाबत दोन्ही सभागृहे सहमत होतील ककर्ा तो धनयम करण्यात येऊ नये याबाबत दोन्ही सभागृहे सहमत होतील आधण असा धनणचय, राजपत्रात अधधसूधचत करतील तर, तो धनयम, अशी अधधसूचना प्रधसद्ध करण्यात आल्याच्या धदनाांकापासून केर्ळ अशा फेरबदल केलेल्या थर्रूपातच अांमलात येईल, ककर्ा, यथास्थथधत, तो अांमलात येणार नाही; तथाधप, अशा कोणत्याही फेरबदलामुळे ककर्ा धर्लोपनामुळे, त्या धनयमान्र्ये पूर्ी केलेल्या ककर्ा करण्याचे र्गळलेल्या कोणत्याही गोष्टींच्या धर्धधग्राह्यतेस बाध येणार नाही.

अडचणी दूर करण्याचा अधधकार.

१७. (१) या अधधधनयमाच्या तरतुदींची अांमलबजार्णी करताना कोणतीही अडचण उद्भर्ल्यास, राज्य शासनास, प्रसांगानुरूप, राजपत्रात प्रधसद्ध केलेल्या आदेशाद्वारे, ती अडचण दूर करण्याच्या प्रयोजनाांसाठी आर्श्यक ककर्ा इष्ट र्ाटेल अशी, या अधधधनयमाच्या तरतुदींशी धर्सांगत नसणारी कोणतीही गोष्ट करता येईल:

परांतु, या अधधधनयमाच्या प्राराांभाच्या धदनाांकापासून दोन र्षाांचा कालार्धी समाप्त झाल्यानांतर, असा कोणताही आदेश काढण्यात येणार नाही.

(२) पोट-कलम (१) अन्र्ये काढलेला प्रत्येक आदेश, तो काढण्यात आल्यानांतर, शक्य धततक्या लर्कर, राज्य धर्धानमांडळाच्या प्रत्येक सभागृहापुढे माांडण्यात येईल.

अनुसूची

(कलम ३ पहा)

एक. प्राथधमक थतर (इयत्ता पधहली ते पाचर्ी)

मराठी भाषा, २०२०-२०२१ या र्षापासून पुढे इयत्ता पधहलीमध्ये सक्तीचा धर्षय म्हणून सुरू करण्यात येईल आधण त्यानांतर प्रत्येक र्षी, ती पुढील र्गाांना खालीलप्रमाणे चढत्या क्रमाने लागू करण्यात येईल:-

अनु. क्र.	इयत्ता	शैधिणक र्षच
१.	पधहली	२०२०-२०२१
२.	दुसरी	२०२१-२०२२
३.	धतसरी	२०२२-२०२३
४.	चौथी	२०२३-२०२४
५.	पाचर्ी	२०२४-२०२५

दोन. उच्च प्राथधमक र् माध्यधमक शाळा थतर (इयत्ता सहार्ी ते दहार्ी)

मराठी भाषा, २०२० - २०२१ या र्षापासून पुढे इयत्ता सहार्ीमध्ये सक्तीचा धर्षय म्हणून सुरू करण्यात येईल आधण त्यानांतर प्रत्येक र्षी, ती पुढील र्गाांना खालीलप्रमाणे चढत्या क्रमाने लागू करण्यात येईल:-

अनु.क्र.	इयत्ता	शैधिणक र्षच

१.	सहार्ी	२०२०-२०२१
२.	सातर्ी	२०२१-२०२२
३.	आठर्ी	२०२२-२०२३
४.	नर्ी	२०२३-२०२४
५.	दहार्ी	२०२४-२०२५